

Konservering i Moheda kyrka

Augusti - oktober 2009

Ovan: Exteriör av Moheda kyrka samt interiörbild med byggnadsställningar.

Interiörmåleriet var tidigare överkalkat men togs fram under 1950-talet då det också rekonstruerades till stora delar. I koret finns synligt måleri från två olika tidsperioder och på norra korväggen upptäcktes 1955 spår av ytterligare målningar, vilka dock överkalkades. I samband med 1950-talets framknackning av 1600-talsmålningarna togs även originalytor på predikstol och bänkinredning från 1600-talet fram.

Under perioden 17/8 -15/10 arbetade sammanlagt 7 konservatorer från Jönköpings läns museum i Moheda kyrka, Kronobergs län. Då utfördes en större vårdinsats med bl.a. rengöring av väggar och valv, konservering av kalkmåleri samt vissa inventarier.

Moheda kyrka är uppförd omkring år 1200. Torn, sakristia och absid byggdes något senare. Långhus och kor har slagna valv i tegel, som putsats och kalkats likt väggarna. Kyrkorummet präglas främst av de höga stjärnvalven från 1400-talet och av bänkinredning, predikstol samt kalkmålningar från 1600-talet.

Rengöring

Väggarna och valven som blivit kraftigt sotade och flammiga genom åren har nu försiktigt rengjorts. Genom att bara rengöra -och inte kalka ytorna- har 1950-talets restaureringsnivå bevarats och kyrkorummet har återfått sin fräschör. I en förundersökning som konserveringsenheten gjorde, utprovades en lämplig och skonsam rengöringsmetod. Provytor fanns tidigare synliga på väggar och valvytor.

En mindre referensyta, där det inte är rengjort, har nu sparats på orgelläktarens västvägg. Detta ger kyrkobesökaren möjlighet att se hur smutsade väggarna var. Koret var något mindre svårtat än övriga ytor. Lös

Ovan: Under rengöring.

ytsmuts i form av damm och spindelväv fanns lite överallt men märktes mest i väster under orgelläktaren. Mycket av den lösa smutsen kommer från takets trossbotten. Väggarna rengjordes med Gomma Pane som är en syntetiskt framställd deg som fungerar likt ett radergummi. Ytorna "suddades" varsamt rena och borstades därefter för att inte lämna några smulrester kvar på ytan. På några särskilt smutsade ytor, utfördes även en lätt våtrengöring.

Putslagning

Kyrkan, som ligger några tiotal meter öster om Mohedaån, uppges vara byggd på lergrund. 2004 upptäcktes sättningsskador i västra delen av byggnaden till följd av kraftig nederbörd med påföljande högt vattenstånd i ån. Sättningssprickorna lagades för att se om rörelserna i byggnaden fortsatte eller om de avstannat. Lagningarna hade mycket grov struktur, var mörka och hade dragits ut långt över omgivande, kalkade ytor. Lagningarna har nu justerats så att de är hållbara och anpassade till väggen i övrigt.

Hål och större skador i putsen fanns framförallt på orgelläktaren samt på långhusväggarnas nederdel efter bortmonteringen av radiatorerna. Dessa skador lagades med ett bruk som särskilt tagits fram för att stämma bra med original-bruket.

Det förekom även en hel del sprickor. Framförallt mycket fina, tunna sprickor i valven men även en del grövre sprickor främst i

Ovan: Orgelläktare västvägg före putslagning, samt efter putslagning och nedtoning.

mötet mellan väggar och valv.

Troligen är det främst rörelser i byggnaden som är orsaken till de grövre sprickornas uppkomst. Även dessa sprickor lagades med det bruk som användes till större skador och bortfall. Där putsen inte satt fast mot muren sprutades ett specialmaterial in för att fylla ut mellanrummet och samtidigt stabilisera putsen.

Ovan: Under stabilisering.

Skador efter friläggning

När man knackade bort puts-, och kalkskikt från målningarna på 1950-talet, blev det synliga märken efter kalkhammaren. I spåren syns både underliggande puts och tegel och det efterlämnade också en öppen, känslig och sliten struktur i färgerna. Draperimåleriet har, över stora ytor, gått förlorat vid friläggningen. Återstående originaldekor hade en ytlig spjälkning/flagningsproblematik. Spjälkningen visade sig som en skiktning mellan dekor och underliggande kalkskikt. Detta har troligen orsakats mekaniskt, av vibrationer vid framknackningen. Skadan åtgärdades genom att färgskiktet fästes tillbaka mot ytan igen med en blandning av kalkmjölk samt ett syntetiskt bindemedel som droppades in mellan färg och kalk.

Ovan: Före kalkning och på nedre bilden, efter kalkning.

Kalkning och retuschering

Äldre lagningar uppfattades på många områden som mörka fläckar i förhållande till övriga ytor, bland annat beror det på en grövre struktur i putsen, men också pga att kalkskiktet är förhållandevis tunt och inte täcker lagningens gråa yta. Dessa ljusades upp med kalk där de upplevdes extra störande. Kalk användes också för att maskera de större partier där putsen och teglet låg oskyddade och synliga. Alla nya lagningar kalkades även de med kalkmjölk för att smälta in i omgivande ytor. Skador i draperiet lagades och retuscherades med akvarell. Ingen förstärkning utfördes av måleriet förutom på de nya lagningarna.

Ovan: Till vänster, före retuschering och till höger, efter retuschering.

Inventarier

Predikstol, orgelfasad, nummertavla samt altarkorset som förvaras i kyrkomuseet, hade alla skador i form av spjälkande ytskikt vilka behövde konsolideras. Det spjälkande ytskiktet fästes tillbaka mot bärande underlag och ytan rengjordes därefter försiktigt. Slutligen tonades störande skador in med akvarellfärg.

Triumfkrucifixet som nyligen konserverades behövde bara en lättare rengöring innan det kunde hängas upp igen.

Till vänster: Altarkors före och efter konservering.

Arbetet har utförts av Jönköpings läns museums konserveringsavdelning.

Av: Malou Genfors, Bibi Pälénäs målerikonserverare, Jönköpings läns museum.